

Александар ЈЕРКОВ

РАЃАЊЕ НА ДРАМАТА ОД ДУХОТ НА КУЛТУРАТА

Текстот драматично го поставува прашањето на самиот миг на појавување на драмата во историјата на националната книжевност, причината за нејзиното раѓање, природата и значењето на нејзиното делување. Со тоа се сака да се покаже како, гледано во поширок теоретски и книжевно-историски контекст, дека драмата на Војдан Чернодрински и нејзината појава во македонската литература открива важна историска законитост во развојот на културата. Оттука, по примерот на познатиот израз на Ниче „раѓање на трагедијата од духот на музиката“ се бара одговор на прашањето за раѓањето на националната драмска книжевност од духот на културата, односно од нејзиното историско засновање и развој.

Ретко и не со особено задоволство се поставува прашањето од каде драмата? Се чини дека таа како од секогаш да била тука и дека таа мора да постои. Но во почетокот на светската книжевност, драмата не постоела. Поминале повеќе векови на епско, па потоа и лирско пеење пред, на културно историскиот хоризонт на античкиот човек, да се појави драмската книжевност. Можеби тоа и не би било толку значајно за малите национални книжевности ако тие до сè не доаѓале многу тешко и многу касно, а до драмата, понекогаш со особено големи напори. И покрај тоа, додека драмата во светската книжевност стигнува на крајот од нејзиниот ран период, во помалите национални литератури, како што се српската и македонската, нејзе ја нема во далечното минато, за потоа, во новото раздобје да се јави веднаш, на самиот почеток на таа епоха. Таков е случајот со зачетоците на драмското творештво во српската книжевност, таков е случајот и со македонската литература на крајот на минатиот век. Затоа, разбирањето на значењето и положбата на драмата на Војдан Чернодрински бара да се одреди природата на нејзиното настанување и да се види од што, а тоа значи и да се види зошто, таа се раѓа.

На прашањето за потеклото на драмата добро е познат еден одговор кој го засенува нашето денешно читање на античките трагедии. Тоа е Ничевата мисла за раѓањето на трагедијата од духот на музиката која ја покажува епохалната сила на драмската книжевност. Одговорот на Ниче, меѓутоа,

повеќе го покажува издвојувањето на трагедијата, на раскрсницата на дионизиското и аполонското од времето на митот, што исто толку кажува за општествените услови во настанувањето на драмата. Затоа, Бруно Стел потсетува дека драмата се јавува тогаш кога развојот на античката демократија во Атина бил голем и силен, значи на неговиот врв, кога индивидуата, која пред тоа во јонската лирика се јавува како израз на човековата интима и индивидуалност, сега се појавува како дејствен и слободен граѓанин. Без тоа, смета овој виден толкувач, драмата не би можела толку силно да се развие. Оттука нема никакви случајни совпаѓања меѓу златното доба на Перикле и расцутот на трагичната уметност. Потврда на ваквата теза е, на пример, инаквиот општествен лик на Спарта, која, не многу покасно, ќе триумфира во војната со Атина, што ќе биде крај на ова златното доба кое завршува со големите филозофски мисли на Платон и Аристотел.

Основен услов за настанувањето и развојот на античката драма, на драмската книжевност како знак на граѓанската слобода и демократичност, не може да биде ист и кога станува збор за нашите книжевности во минатите векови, зошто тој услов не е исполнет, напротив. Од каде тогаш драмата? Во српската книжевност таа се јавува во моментот кога се обновува културниот живот на српската заедница во емиграција. Духовните центри, каков што е Карловци, станува и образовно средиште на новото граѓанство, кое набргу се развива. Потребите на неговото образование, значи прагматичните причини за подобро школување и учење, доведуваат до почетокот на српската драма. Причините за нејзиниот зачеток, значи се од културолошка и еманципаторска природа. Драмата се раѓа од уважувањето на духот на културата и образованието, а духот на културата треба да го обезбеди опстанокот на нацијата.

Во македонската култура настанокот на драмата коинцидира, исто така ни малку случајно, со процесот на борбата за национално ослободување и основата схема на развојот на драмската книжевност во помалите национални култури е иста: од просветна работа, училишен, образовен театар, до поставување на прашањето за националната судбина. Така, во не долгиот распон од Јордан Хаџи-Константинов Џинот до Војдан Поп Георгиев Чернодрински го преоѓа тој важен, одлучувачки пат. На тој пат, од класицистичката поука на Џинот за потребата од образование и културен

идентитет на нацијата, дадена во ликот на Минерва, кај Чернодрински се појавува основен заплет: меѓу судбината на емиграцијата и судбината на индивидуата, т.е. облик на животот во тоа општество и отпорот кон насилството. Овој симболички материјал го гради драмскиот лик на емиграцијата и трагедијата на животните прилики и кулминацијата на општествениот живот во свадбата. Тоа е она што духот на културата го става на располагање на театарот. Затоа националната драма се раѓа од духот на културата која го одредува нејзиното симболичко битие. Во она што е за една култура одлучувачко, единствено во тоа и може да настане трагедијата.